

Water- en rioleringsbeleid in Tilburg: een gedurfde uitwerking

Water- en rioleringsbeleid is niet nieuw in Tilburg. Het eerste rioleringsplan stamt uit 1993 en het eerste gemeentelijk waterplan is vastgesteld in 1997. Sinds die tijd is er veel veranderd in wet- en regelgeving. De Structuurvisie Water en Riolering Tilburg, afgekort SWR, integreert alle huidige water- en rioleringsopgaven tot één maatregelenpakket voor de periode 2010-2015. Tilburg heeft samen met enkele waterbeheerders een planproces doorlopen, begeleid door Royal Haskoning. Een enquête onder burgers, tussentijdse terugkoppeling en inbreng vanuit de raadscommissie maakten hiervan deel uit. Het gemeentelijke plan is daarmee breed gedragen en biedt alle partijen concrete handvatten om het watersysteem en de waterketen op orde te krijgen en te houden. Inhoudelijk is de gemaakte keuze gedurfd: een duurzaam, maar kostbaar klimaatbestendig hemelwatersysteem, waarmee de waterketen wordt ontlast én het watersysteem wordt gevoed in het belang van natuur, landbouw en recreatie.

Invoering van de Wet gemeentelijke watertaken, het aflopen van het GRP en de expliciete voorkeur om water- en rioleringsbeleid te stroomlijnen vormden in 2008 de aanleiding voor een nieuw verbreed riolerings- en waterplan voor Tilburg. Tilburg en haar waterbeheerders hebben eerst de bestaande plannen, zoals het waterplan (1997), het waterstructuurplan (2002) en het vigerende GRP (2005), geëvalueerd. Hydraulische berekeningen zijn geanalyseerd en de stand van zaken van het grondwater is in beeld gebracht. Ook de consequenties van de Kaderrichtlijn Water, het Nationaal Bestuursakkoord Water (Actueel) en de daaruit volgende stedelijk wateropgave zijn beschreven. En wat blijkt? De al in 1997 ingeslagen weg kan gevolgd worden; beleidsmatig is er weinig nieuws onder de zon. De manier waarop invulling gegeven wordt aan het beleid, is echter wel uniek.

Blaue aders

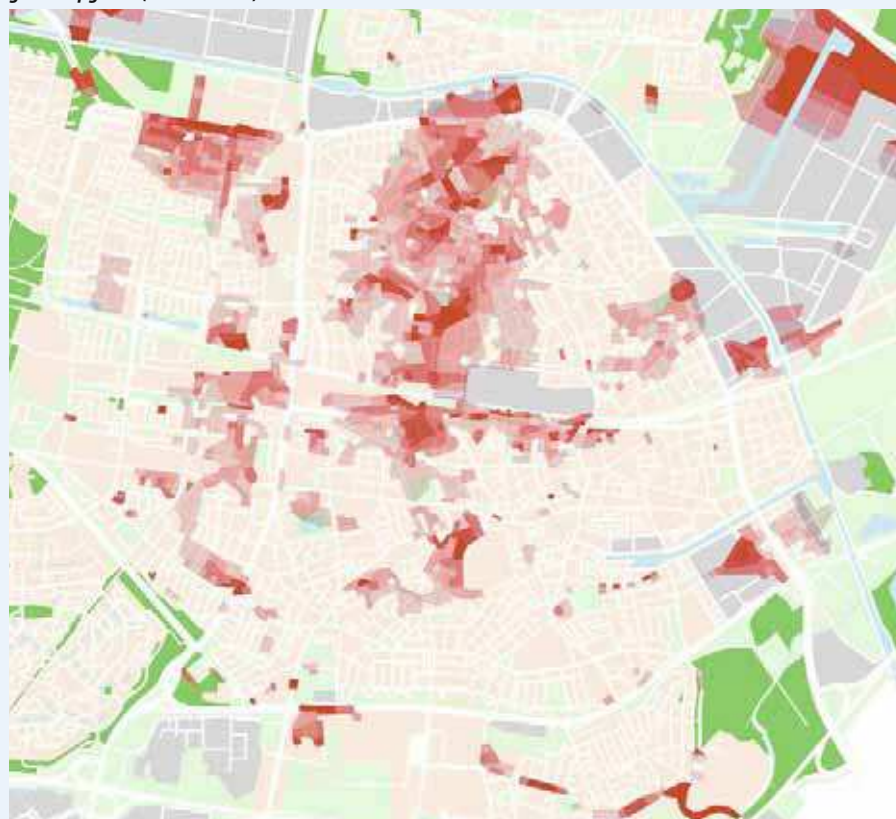
De gemeente Tilburg vult de hemelwaterzorgplicht al geruime tijd in. De oudere gemengde rioolstelsels blijken te klein gedimensioneerd, met het oog op het veranderende klimaat en de toegenomen verharding waardoor meer water moet worden afgevoerd. Dit blijkt wanneer ze worden getoetst aan de huidige situatie: de capaciteit is onvoldoende voor de combinatie van afvalwater- en hemelwatertransport.

Om wateroverlast te voorkomen, mede met het oog op de klimaatverandering én om tegelijkertijd het watersysteem te kunnen voeden, wordt ingezet op een nieuw systeem. Hemelwater wordt verwerkt door middel van een secundaire afwateringsstructuur, de zogeheten blauwe aders. Deze zorgen voor ondergrondse inzameling en transport van afgekoppeld hemelwater naar een aantal locaties buiten de stad, de waterparken. In deze waterparken wordt het schone hemelwater geborgen en is het beschikbaar voor gebruik door landbouw, natuur en recreatie en voeding van het grondwater. Hemelwater wordt afgekoppeld van het gemengde rioolstelsel, maar niet waar het valt in de stad geïnfiltreerd. De bodem rond het gemengde rioolstelsel is namelijk niet geschikt voor infiltratie van hemelwater, doordat die (inclusief

grondwater) in het verleden door menselijke activiteiten op een aantal locaties in de stad is verontreinigd. De keuze voor een samenhangend gemeentelijk systeem in plaats van losse particuliere infiltratievoorzieningen is ook gemaakt vanuit het oogpunt van beheer.

Tijdens werksessies is invulling gegeven aan de structuur van de 'blauwe aders' en de ligging van de toekomstige waterparken. De ruimtelijke uitwerking is vormgegeven op een hemelwaterverwerkingskaart. Deze geeft de tracés van de 'blauwe aders' weer, gekoppeld aan grote werkzaamheden in de openbare ruimte, bestaande mogelijkheden en knelpunten en aan de wensen van inwoners. De kaart komt bij verschillende afdelingen van de gemeente terecht en vormt de basis voor de watertoets bij bestemmings- en inrichtingsplannen.

Door gericht afkoppelen in bepaalde delen van de stad (zie kaart rechts) wordt wateroverlast in een groter gebied opgelost (zie hieronder).

Uitwerking

Met de keuze voor de aanleg van 'blauwe aders' is de komende 30 jaar een bedrag gemoeid van zes miljoen euro per jaar. In een tijd van heroverwegingen en keuzes maken is de gemeenteraad overtuigd van nut en noodzaak tot investeren in een klimaatbestendig Tilburg, ook op het gebied van water. De keuze voor het bergen van afgekoppeld hemelwater aan de randen van de stad wijkt af van het gangbare infiltreren op de plek waar het hemelwater valt. Het is alleen maar mogelijk om tot een afwijkende keuze te komen als alle belanghebbende partijen van begin af aan het proces hebben meegemaakt.

Met de aanleg van 'blauwe aders' en waterparken wordt niet alleen wateroverlast in de stad voorkomen, maar worden ook de knelpunten die voortkomen uit de stedelijke

wateropgave, problematische overstorten en structurele grondwateroverlast aangepakt. Op langere termijn wordt de rioolwaterzuivering structureel minder belast. De keuze om afgekoppeld hemelwater van het gemengde stelsel niet te infiltreren, is vroegtijdig in het proces gemaakt. Het was bijna een randvoorwaarde, gezien de aanwezige bodem- en grondwaterverontreiniging in de oude stad. De keuze voor locaties van waterparken aan de randen van Tilburg is mede tot stand gekomen in overleg met de waterbeheerders en afgestemd op het oplossen van knelpunten, zoals de verdroging van landbouw en (natte) natuur, maar ook rekening houdend met mogelijkheden voor gebiedsontwikkeling. De verdere uitvoering van het integrale waterbeleid gebeurt samen met de waterbeheerders. Per afkoppelgebied wordt bekeken hoe groot de daadwerkelijke af te koppelen gebieden moeten zijn om bestaande knelpunten op te lossen en waar en hoe de 'blauwe aders' definitief moeten worden aangelegd. Daar waar zich mogelijkheden voordoen, wordt afgekoppeld en/of stukken 'blauwe ader' aangelegd. Inmiddels is Tilburg begonnen met de uitwerking van het eerste waterpark.

Naar een breed gedragen plan

De waterschappen Brabantse Delta en De Dommel, de provincie, Brabant Water en Rijkswaterstaat maakten deel uit van de projectgroep en zijn van begin af aan inhoudelijk bij het plan betrokken. Tilburg heeft de keuzemogelijkheden (vrijheden) in beleid in beeld gebracht voordat het beleid werd uitgewerkt. Verder zijn de bestaande mogelijkheden en knelpunten én de belevingswaarde van het stedelijk water geïnventariseerd door een waterenquête bij de inwoners.

Water- en rioleringsopgaven in samenhang

De wet schrijft voor dat gemeenten het beleid voor de gemeentelijke watertaken vastleggen in het verplichte verbrede GRP. Diezelfde wet laat gemeenten overigens behoorlijk vrij; vooral het wát en hoe bij hemelwater en grondwater. Doelmatigheid en locatie- en situatiespecifieke afwegingen staan centraal bij de invulling van deze zorgplichten. Waterbeheerders dienen hierbij water- en rioleringsvraagstukken in toenemende mate integraal te benaderen. Het gaat erom slimme maatregelen in te zetten waardoor verschillende opgaven op verschillende vlakken worden opgepakt. Voor Tilburg betekent dit het opstellen van een zo compleet mogelijk plan (zie kader). De opgaven die in Tilburg aan de orde zijn, zijn ingegeven door verschillende 'thema's' en zijn integraal van karakter.

Wat had er beter gekund?

Het proces om te komen tot een Structuurvisie Water en Riolering had uiteindelijk het gewenste resultaat: een visie op water- en rioleringsbeleid voor de komende jaren met een doorkijk naar 2027. Een visie die vervolgens is geconcretiseerd in een water- en rioleringsprogramma voor de komende zes jaar, met financiering vanuit de verbrede rioolheffing. Er zijn keuzes gemaakt ten aanzien van de relatie met andere dossiers, de fasering in tijd en de doelverlaging in relatie tot de inzet van middelen. En dit alles binnen de gestelde termijn. Een goed proces. Maar toch zijn er ook zaken die beter hadden gekund.

Zo is er veel tijd gaan zitten in het op een goede manier op papier krijgen van de vertrekpunten. Terwijl de focus eigenlijk op het traject daarna moet liggen: het opstellen van de visie en het formuleren van de

De naamgeving van het nieuwe integrale plan heeft in Tilburg voor nogal wat hoofdbrekers gezorgd. In eerste instantie heette het een 'gewoon' verbreed GRP. Al gauw bleek deze naam onvoldoende de lading te dekken; het plan integreert ook het waterplan, het waterstructuurplan en moest aansluiten op KRW- en NBW-opgaven (kwaliteit én kwantiteit). De eerstvolgende naam voor het plan werd het Verbreed Gemeentelijk Water en Rioleringsplan (VGWRP). In de uitwerking in het rapport kwam deze term de leesbaarheid niet ten goede.

Omdat de uitvoering van het beleid duidelijk een ruimtelijke uitwerking krijgt, heet het integrale plan voor water en riolering nu de Structuurvisie Water en Riolering (SWR) en moet gezien worden als een thematische structuurvisie in het zin van de nieuwe Wet Ruimtelijke Ordening.

De Structuurvisie zelf kent ook een duidelijke structuur en is opgebouwd rondom de zorgplichten: afvalwater, hemelwater, grondwater, oppervlaktewater en gebruikswater. De hoofdstukken volgen de logica van het gehele planproces. Vanuit evaluaties en de consequenties van de nieuwe wetgeving is de visie geboren en bestuurlijk vastgesteld. De wateropgaven worden hieraan getoetst. De te volgen strategie bepaalt de werkwijze voor de komende jaren en hoe de maatregelen tot uitvoering komen.

opgaven. Uiteindelijk is voor het maken van de juiste afweging (en daarbij behorende berekeningen) te weinig tijd overgebleven. Dat betekent dat er de komende tijd nog nadrukkelijk gerekend moet worden en er nu nog geen 'kant en klaar'-plan 'blauwe aders' ligt. Ook het betrekken van de raad en het bestuurlijk laten vaststellen van de visie (als tussenstap) had achteraf gezien beter ingepland moeten worden.

Conclusies en aanbevelingen

- Maak het verbreed GRP iets breder. Daarmee wordt de samenhang tussen water en riolering concreet;
- Het Tilburgse concept is ook bruikbaar op andere plaatsen met infiltratiebelemmeringen als gevolg van bodemopbouw of grondwaterverontreiniging;
- Voor kostbare investeringen is bestuurlijk draagvlak nodig. Tussentijdse betrokkenheid vergroot het draagvlak van de gemeenteraad;
- Zorg voor vroegtijdige betrokkenheid en afstemming met waterbeheerders waar het gaat om knelpunten en mogelijkheden in het watersysteem en neem dit mee bij de keuze van maatregelen.

Petra Mackowiak en Alfonso Gil Cantabrana (gemeente Tilburg)
Arnold Wielinga en Tjeerd Dijkstra (Royal Haskoning)

